

'Spiritualiteit, dat is eerstehands leven'

Patricia Wessels in Jonas magazine, juli/augustus 2000.

Haar Amsterdamse etage is bewonderenswaardig leeg gehouden. Essentiële meubelen, een paar persoonlijke herinneringen en zonnebloemen in lege flessen langs de muur. Toen Mariët Meester hier een paar jaar geleden haar intrek nam, was ze niet bang om de nomadische manier van leven op te geven, maar wel om de nomadische mentaliteit te verliezen, schrijft ze in het titelverhaal van haar nieuwste boek *De verdwaalde nomade*. Een nomadische mentaliteit, wat is dat?

'Nomadisme betekent voor mij vooral: niet zelfgenoegzaam worden. Als je rondtrekt, moet je iedere dag het avontuur afwachten. Je weet nooit wat je tegenkomt, hoe je bejegend zult worden en of je de mogelijkheid krijgt om ergens te mogen blijven. Je leert de kansen die je krijgt te benutten. Ik vind dat iedereen een tijd zou moeten reizen. Anders word je te geborneerd. Door reizen leer je de levenswijze van anderen niet te veroordelen. In Nederland hebben sommige mensen de neiging te stellen dat ze recht hebben op van alles en nog wat. Al reizend zie je alles wat je krijgt als meevaller. Ik hoop dat ik blij kan blijven met hele kleine dingen.'

Ze was tweeëntwintig jaar toen ze met paard en wagen vertrok. Ze zat in het laatste jaar van de kunstacademie en mocht de invulling daarvan zelf bepalen. Haar vriend woonde op een boerderijtje in Frankrijk. Ze misten elkaar en besloten samen te gaan reizen, iets dat ze allebei leuk vonden. Omdat Mariët ondertussen werkstukken voor haar eindexamen moest maken, was reizen met een rugzak wat onhandig. 'We hadden niet veel geld, dus bouwden we van afvalmateriaal een grote "koffer" op wielen, waar we ook nog in konden slapen. Pony ervoor en we konden vertrekken. We legden zo'n tien kilometer per dag af. Meer haalde de pony niet. Soms gingen we alleen maar naar de andere kant van de heuvel. Maar toch was ieder dorp anders.'

Is reizen voor jou ook een manier om je eigen grenzen te verkennen?

Je zoekt de grenzen wel op. In het begin was het een keuze om op de grens te leven van de armoede. Leven met weinig. En in vrijheid. Je neemt een positie in onder aan de maatschappij en vervolgens zit je daar aan vast. Het wordt een manier van leven. Overleven. Je bent voortdurend bezig met voorwaarden scheppen voor je bestaan. Wil je het warm hebben? Moet je hout hakken. Kleren vuil? Moet je water halen voor de handwas. Wil je slapen, dan moet je een plaats vinden waar je met je dieren mag staan. En het is steeds weer de vraag of dat zal lukken. Je raakt verslaafd aan de spanning. In Mali kwamen we in een plaatsje zonder televisie, stroom, waterleiding of cafés. (...) Het extreme is aantrekkelijk. Ik ben altijd erg geïnteresseerd in hoe mensen creatieve oplossingen vinden, als ze niets hebben. In Mali oogstte men zaadjes van gras, om het als graan te koken. Ik dacht dat ik nooit meer in Nederland zou kunnen aarden. Zo slaapverwekkend. Al reizend wordt je al heel gauw ongeschikt voor bijna alles. Je raakt zo gewend aan je vrijheid en onafhankelijkheid. Ik denk niet dat het mij nog zou lukken om iedereen morgen om negen uur op kantoor te zijn. Of om voor een baas te werken. Wij hebben geluk gehad dat we van reizen ons werk konden maken. Ik schrijvend en Jaap fotograferend. We hebben onszelf al reizend een geschiedenis meegegeven, maar ik weet niet of ik het nog eens zou doen.'

Het is geen innerlijke noodzaak?

Ze relateert: 'Ach, hoe je leven loopt is zo afhankelijk van wie je toevallig ontmoet. Als ik Jaap niet had ontmoet, was ik nu misschien met een tandarts getrouwd en, wie weet, ook gelukkig geweest. Ik denk dat ik de liefde voor reizen van mijn vader heb meegekregen. Als kind woonde ik in Veenhuizen, een klein dorpje in Drenthe. Mijn vader, hoofd van de plaatselijke school, kon alleen gelukkig zijn als hij op reis was. In de vakantie waren we de straat nog niet uit of hij begon te jubelen. In de auto, op weg naar een of andere plek waar we zouden gaan kamperen, zong hij liedjes die hij speciaal voor het reizen bewaarde. Zo is er bij mij al vroeg in geprogrammeerd dat reizen leuk is. Mijn vader leerde altijd tenminste honderd woorden van ieder land waar we naartoe gingen. Door hem heb ik geleerd hoe belangrijk het is om met de lokale bevolking te kunnen communiceren. Jaap en ik spreken inmiddels ook heel wat talen.'

'Ik kan nu wel heel stoer doen over reizen. En over dat wij nooit een uitkering hadden, al was het maar om te bewijzen dat we geen parasieten waren. Maar ik wist wel dat ik een Nederlands paspoort op zak had, met alle zekerheden van dien. Jaap had geen verzekering afgesloten, maar ik wel. Werd ik echt ziek, dan kon ik altijd in Nederland terecht. Ik heb niet zoveel commentaar meer op Nederland. Ben de Nederlandse normen en waarden extra gaan waarderen toen ik op reis was. Het is een geweldig basisland. Ik heb bovendien een leuke jeugd gehad, met bijzondere ouders. Dat zit wel als basis onder je leven. In die zin was onze manier van reizen een luxe vorm van nomadisme. Voor echte nomaden is het leven meedogenlozer. Verheerlijk de nomadische levenswijze niet. De harde strijd om het bestaan kost ontzettend veel van je gezondheid. De kindersterfte is hoog, de gemiddelde leeftijd waarop nomaden sterven laag. Ze hebben te maken met de grilligheid van de natuur en met de grilligheid van de gevestigde mensen. En zij hebben niet de keuze, zoals wij, om er uit te stappen. Veel mensen denken dat nomaden vrijgevochten, zelfs anarchistisch zijn. Maar ze hebben vaak een ontzettend conservatieve manier van leven. Misschien wel uit lijfsbehoud. Er wordt bijvoorbeeld niet verwacht dat je trouwt met een lid van een andere groep. Je hebt je te houden aan de sociale gebruiken; je doet precies wat je voorouders deden.

Nomadisch leven bestond vaak uit basaal geploeter voor het bestaan. Kwam je nog toe aan zelfontplooiing, of is dat een luxe?

'Je beperkt jezelf enorm. Je kunt heel weinig boeken meenemen en je hebt weinig vrienden om je heen. Je ontmoet wel mensen, maar dat is in het voorbijgaan. Je kunt nauwelijks een vriendschap uitbouwen. We hebben dertien jaar op een bestaansminimum geleefd, ook toen we niet meer rondtrokken en nabij Breukelen in de woonwagen woonden. Geldgebrek beperkt ook enorm je vrijheid. Maar je leert natuurlijk ook veel in de praktijk door het observeren van mensen en dingen. En ik gaf verdieping aan het reizen, doordat ik er over kon schrijven. Het lezen miste ik heel erg. Bij mij komt zelfontplooiing niet aan de top van de piramide, zoals de Amerikaanse psycholoog Maslow beweert, maar direct na het eten. Tussen 1982 en 1992 heb ik duidelijk een gat in mijn algemene kennis opgelopen. Omdat we geen televisie keken of kranten lazen, is de sfeer van de jaren tachtig mij totaal ontgaan. Ik vond televisie ook helemaal niet interessant, want het ging nooit over mij. Elke keer als we eens ergens een programma zagen, ging het over hypotheekrente, huursubsidie, wegenbelasting. Daar hadden we niks mee te maken, we lachten ons

rot. Ik had wel de behoefte om de cultuurtekorten in te halen. We zaten twee maanden op een hotelkamer in Barcelona en zijn wel naar dertig concerten geweest. Wat kunst en cultuur betreft, was ik uitgehonderd.'

Is reizen in zekere zin ook een spirituele zoektocht naar louterling? Neem Odysseus, die kwam ook gelouterd thuis.

Zo begint het misschien. Maar je wordt zo nuchter en relativerend door wat je meemaakt, dat je spiritualiteit al gauw als romantiek gaat zien. Je leert om je pretenties niet meer uit te spreken. Ik gebruik het woord spiritualiteit nooit. Het is ook vreselijk verpest, geannexeerd door de new age-beweging. Ik zie liever dat mensen niet zéppen wat ze geloven, maar het gewoon voorleven. Je kunt de prachtigste ideeën en filosofieën ophangen, maar ik vind het belangrijk dat het in je ogen zichtbaar is.'

Waar geloof jij in?

'Dan kom ik bij dingen uit die mijn moeder deed, zoals voor anderen klaarstaan. Ja, sorry, dan krijg je van die "tegeltjeswijsheden". Of in vrijheid leven, met respect voor anderen. Nog zo'n leuk tegelspreukje. Ik vind vrijheid heel bijzonder, maar als het niet met respect gepaard gaat, interesseert het me geen fluit. Inlevingsvermogen vind ik ook belangrijk.'

In een column schreef ze ooit: 'Spiritualiteit is voor mij: eerstehands leven. Geen genoeg nemen met tweedehands ervaringen, tweedehands kennis en tweedehands opvattingen.' En: 'Elegant leven, onaantastbaar leven, zonder angst leven, gevoelig zijn en blijven, een houding vinden ten opzichte van het inzicht dat alles illusie is. (...) De tijd tussen geboorte en dood vullen met respect voor alles wat bestaat. Overal vraagtekens bij zetten. Alleen zeker van onzekerheid.'

Ze reageert: 'Reizen is een middel om eerstehands levenservaringen op te doen. Reizend liggen de ervaringen voor het oprapen. Tegelijk wil ik onafhankelijk worden van de dingen die me overkomen. Dat ik er niet helemaal aan kapot ga. Stel dat mijn nieuwe boek door recensenten helemaal wordt afgekraakt, dan hoop ik dat ik me daardoor niet uit mijn evenwicht laat halen. Het is zo jammer als je je emotioneel afhankelijk maakt van kleine dingen. Zoals het halen van een succesje of het hebben van geld. We hebben een vriend die ook ontzettend van reizen houdt. Op een dag kreeg hij een dwarslaesie. Hij was ontzettend verdrietig dat hij zijn oude manier van leven niet meer voort kon zetten. Maar er kwam een punt dat hij zei: ik ga weer reizen. En hij krijgt het voor elkaar. Hij legde zich niet meer treurend neer bij wat hem overkomen was, maar vond nieuwe manieren om in beweging te blijven en te genieten. Dat vind ik zo'n fantastisch voorbeeld.'

Mariët Meester ziet er jong uit. 'We hebben heel lang een jong soort leven geleid. Geen kinderen, weinig dingen die drukken, zoals een hypotheek. We hoeven ook niet zo veel. Ik heb altijd ontzettend genoten van kleine dingen. Van eenvoudig bij een vuurtje zitten, terwijl de kamelen en geiten om je heen liggen te herkauwen. Van het aardse. De geluiden van natuur en mensen die bezig zijn. Je hoeft niet veel te zeggen. Het mag dan niet luxe zijn, het is wel echt. Een vriendin is met een chirurg getrouwd en heeft een prachtig huis. Ik kan er echt van genieten als ik daar ben, maar ik hoef het niet te hebben. De kinderen van mijn broers vind ik geweldig, maar ook daarvoor geldt dat ik het niet als een gemis ervaar dat wij zelf geen kinderen

hebben. Mensen vinden mij avontuurlijk. Maar mensen die kinderen krijgen gaan volgens mij het grootste avontuur aan. Je weet nooit wat er uitkomt.'

Nadat ze jaren hadden rondgezworven, zetten ze de woonwagen op het land van een boer nabij Breukelen. Niet veel later zag Mariët zichzelf een hek om de woonwagen plaatsen. Ze beschrijft het als een vervelend moment. 'We moesten een hek om de woonwagen plaatsen omdat de koeien van de burens zich er anders tegenaan schurkten. De hele wereld was onze tuin geweest, en nu moesten we ons ineens gaan bezighouden met iets als het verdedigen van een territorium.'

Het bestaan op die modderige plek zonder stromend water viel haar steeds zwaarder. Ze kreeg allerlei kwaaltjes, zoals gewrichtspijnen. Las in de krant dat de gemiddelde leeftijd in Nederland met vijftien jaar was gestegen met de komst van de riolering, waterleiding en centrale verwarming. Ze wist ook dat de gemiddelde leeftijd van zigeuners in voormalig Joegoslavië tweeëndertig jaar was. En zij maar houthakken en water halen, ook bij vijf graden onder nul. Citaat uit haar boek *De verdwaalde nomade*: 'We zeiden tegen elkaar: "Stel dat we geen hout gaan zagen, dat we het nu eens vertikken te gehoorzamen aan de harde hand van de natuur, wat gebeurt er dan? Dan zijn we binnen een week dood, zo simpel ligt het." Onze behoefte aan vrijheid was een vorm van onvrijheid geworden. Onkruid, vocht, schimmel, vuil; de strijd tegen het verval kostte elke dag uren en uren, en gaf te weinig ruimte voor nieuwe ontwikkelingen. Voor het eerst kwam toen de gedachte op dat het verstandig zou zijn in een huis te gaan wonen.'

'Ik wil met mijn werk bezig zijn,' voegt ze daaraan toe. 'Mijn creativiteit in het schrijven stoppen en niet in het overleven.' En zo koos ze opnieuw voor de vrijheid, maar nu via een sedentair bestaan.